

اثر تعدیلی اندازه موسسه حسابرسی بر رابطه هزینه‌های نمایندگی و روابط سیاسی

سید مصطفی شاه صاحبی

دانشجوی دکتری رشته حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، ایران

دکتر رویا دارابی ©

دانشیار و عضو هیئت علمی گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب، ایران

(تاریخ دریافت: ۱ بهمن ۱۳۹۶؛ تاریخ پذیرش: ۳ اردیبهشت ۱۳۹۷)

اهمیت درک نقش شرکت‌های دارای روابط سیاسی در اقتصادهای کشورهای در حال توسعه، ناشی از رشد آن‌ها و اهمیت متعاقب در دهه اخیر است. علی‌رغم مزایای متعددی که برای روابط سیاسی مطرح شد، ممکن است که مسائل نمایندگی و راهبری، شرکت‌های دارای روابط سیاسی را دچار افت کنند و منجر به فعالیت‌های مخرب ارزش و رانت‌جویانه و متعاقباً هزینه‌های نمایندگی گردد. شرکت‌های دارای روابط سیاسی، در راستای کمینه‌سازی هزینه‌های نمایندگی مربوط به روابط سیاسی، تقاضای بیشتری برای استفاده از حسابرسان متخصص صنعت خواهند داشت. در مطالعه حاضر تلاش شد تا با استفاده از داده‌های ۱۱۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ و رگرسیون چندمتغیره، به بررسی اثر تعدیلی اندازه موسسه حسابرسی بر رابطه هزینه‌های نمایندگی و روابط سیاسی پرداخته شود. نتایج بررسی‌ها نشان داد که روابط سیاسی شرکت، منجر به افزایش هزینه‌های نمایندگی آن می‌گردد و اندازه موسسه حسابرسی، موجب کاهش تأثیر افزایشی روابط سیاسی بر هزینه‌های نمایندگی می‌شود.

واژه‌های کلیدی: اندازه موسسه حسابرسی، هزینه‌های نمایندگی، روابط سیاسی.

مقدمه

نظام‌های اقتصادی مبتنی بر روابط، به‌وسیله الزامات قانونی ضعیف و عدم شفافیت شناخته می‌شوند [۱۶]. اشخاص، در این نظام، برای محافظت از روابط خود در برابر رقابت سالم به درجه‌ای از ابهام نیاز دارند [۹]. براساس نظریه اقتصاد سیاسی، در اکثر جوامع اقتصادی بازار محور، واحدهای تجاری کنون کنش‌های متقابل اقتصادی، اجتماعی و سیاسی میان گروه‌های مختلف هستند. بنابراین شناخت روابط بین گروه‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی به‌منظور درک ویژگی‌های در حال تغییر واحدهای تجاری، لازم و ضروری است. بر پایه نظریه مزبور، اطلاعات حسابداری و حسابرسی تنها برای حمایت از گروه‌های صاحب نفوذ در حوزه‌های اجتماعی، سیاسی و اقتصادی تهیه می‌شود. اطلاعاتی که به کمک آن، صاحبان قدرت می‌توانند به نفع شخصی خود از آن اطلاعات استفاده و عمل نمایند [۸]. علاوه بر این، توجه به تأثیر روابط سیاسی در کشورهای آسیایی، از مباحث مورد توجهی است که توجه محققان را به خود جلب کرده است [۱۲]. علی‌رغم مزایای متعددی که برای روابط سیاسی مطرح شد، ممکن است که مسائل نمایندگی و راهبری، شرکت‌های دارای روابط سیاسی را دچار افت کنند و منجر به فعالیت‌های مخرب ارزش و رانت‌جویانه و متعاقباً هزینه‌های نمایندگی گردد. نویسندگان نخستین تئوری نمایندگی [۲۶] سعی در معرفی الگوی اساسی تئوری نمایندگی کرده‌اند. تئوری نمایندگی با این فرض آغاز می‌شود که مردم در راستای منافع شخصی خود فعالیت می‌کنند و دربرگیرنده این موضوع است که تحت شرایط عادی، اهداف، منافع و خطرات دو طرف (مالک و نماینده) یکسان نیست. این تئوری بیان می‌کند وقتی که مدیر صد در صد سهام شرکت را در تملک ندارد، تضادی پنهان بین سهامداران و مدیر، اجتناب‌ناپذیر است. این امر موجب مشکلات نمایندگی متعددی می‌گردد همانند: تضاد منافع بین سهامدار و مدیر، خطرات اخلاقی، عدم اطمینان و شراکت ریسک [۵]، عدم تقارن اطلاعاتی بین سهامدار و مدیر و اتخاذ تصمیمات نامطلوب [۲۵]

از سویی دیگر، چو و وو^۱ (۲۰۱۴) بر این باورند که اتخاذ تصمیم درباره انتخاب حسابرس، ارتباط زیادی به هزینه‌های نمایندگی بین سهامداران اکثریت و اقلیت یا بین سهامداران و اعتباردهندگان دارد. حسابرس دارای کیفیت بالا، اطلاعات قابل اتکاتری را ارائه می‌دهد و متعاقباً می‌تواند منجر به کاهش هزینه‌های نمایندگی گردد. با توجه به توضیحات ارائه شده، در مطالعه حاضر به بررسی تأثیر کیفیت حسابرسی بر ارتباط روابط سیاسی و هزینه‌های نمایندگی پرداخته می‌شود.

مروری بر مبانی نظری و پیشینه پژوهش

اهمیت درک نقش شرکت‌های دارای روابط سیاسی در اقتصادهای کشورهای در حال توسعه، ناشی از رشد آن‌ها و اهمیت متعاقب در دهه اخیر است (بلیس و گال^۲، ۲۰۱۲). این در حالی است که در چند دهه اخیر، نظام‌های اقتصادی بعضی از کشورهای آسیای شرقی به رشد اقتصادی شگفت‌انگیزی

1 Cho and Wu

2 Bliss and Gul

رسیده‌اند. اقتصاد سیاسی حوزه مهمی در مطالعه علمی پدیده‌های اجتماعی است. این روش، شکل‌گیری پدیده‌های اجتماعی را ناشی از مولفه‌های سیاسی و اقتصادی می‌داند (آیسکرا، ۲۰۰۳). در کشور ما به دلیل این‌که عمده شرکت‌ها دولتی هستند و مدیران آن‌ها نیز توسط دولت منصوب می‌شوند، در نتیجه تضاد منافی میان مدیر و مالک مشاهده نمی‌شود. از آنجایی که مدیر و سهامدار عمده به اطلاعات نزدیک هستند، لذا برای تصمیم‌گیری به اطلاعات حسابداری و کیفیت آن توجهی ندارند. مدیران به دنبال حسابرسی هستند تا درباره عملکرد آن‌ها اظهارنظر مطلوب ارائه نمایند. بنابراین می‌توان استنباط نمود که صورت‌های مالی و گزارش‌های حسابرسی تحت تأثیر عامل ارتباطات سیاسی قرار دارد [۱].

مطالعات پیشین که نقش روابط سیاسی در سازمان‌دهی را مورد بررسی قرار داده‌اند، دامنه‌ای گسترده داشته و ارتباط بین روابط سیاسی با نتایج گوناگون مالی را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده‌اند که از آن جمله می‌توان به بررسی تأثیر هزینه‌های نمایندگی بر حسابرسی [۲]. ارتباط روابط سیاسی با حق-الزحمه حسابرسی، طی و پس از دوره بحران مالی [۲۴]؛ نقش کمیته حسابرسی و دوگانگی وظایف مدیرعامل [۱۴]، عملکرد شرکت‌ها از منظر خصوصی‌سازی [۱۵]، کیفیت اطلاعات حسابداری و هزینه‌های نقدشوندگی [۱۳] اشاره کرد. از سویی دیگر، شرکت‌های دارای روابط سیاسی، به‌منظور پرهیز از هزینه‌های نمایندگی مرتبط با روابط سیاسی، به احتمال بیشتری از چهار موسسه حسابرسی بزرگ استفاده می‌کنند. توضیح این‌که چهار موسسه حسابرسی بزرگ، دارای شهرت بین‌المللی در ارائه حسابرسی باکیفیت می‌باشند و با توجه به بازار بین‌المللی که در اختیار دارند، ارزش بیمه‌گیری بالایی دارند. این درحالی است که چگونگی تأثیرگذاری روابط سیاسی بر قرارداد حسابرسی-صاحبکار در بازار سرمایه و حسابرسی ایران، موضوعی ناشناخته است [۲۳].

به بیان جنسن و مک‌لینگ^۱ (۱۹۷۶)، مدیران برای کسب اعتماد اعتباردهندگان و سهامداران، از حسابرسی مستقل و برون‌سازمانی برای نظارت بر خود و جلوگیری از اقدامات نابهنجار استفاده می‌کنند. هرچه هزینه‌های نمایندگی افزایش یابند، تقاضا برای کیفیت بالاتر حسابرسی بیشتر می‌شود، بدون توجه به این موضوع که آیا به‌صورت داوطلبانه انجام می‌شود یا توسط عوامل برون‌سازمانی تحمیل شده است [۲۷]. فرانکیس و ویلسون^۲ (۱۹۸۸)، دفوند^۳ (۱۹۹۲)، کراسول^۴ و همکاران (۱۹۹۵)، اشبا و وارفیلد^۵ (۲۰۰۳) و فان و وانگ^۶ (۲۰۰۵)، از رابطه بین هزینه‌های نمایندگی و انتخاب حسابرسان با کیفیت بالا خبر داده‌اند.

-
- 1 Jensen and Meckling
  - 2 Francis and Wilson
  - 3 De Fond
  - 4 Craswell
  - 5 Ashbaugh and Warfield
  - 6 Fan and Wong

در همین راستا، بروکس (۲۰۱۶) استدلال نمود که شرکت‌های دارای روابط سیاسی، در راستای کمینه سازی هزینه‌های نمایندگی مربوط به روابط سیاسی، تقاضای بیشتری برای استفاده از حسابرسان متخصص صنعت خواهند داشت. وی با بررسی شرکت‌های فعال در بازار سرمایه ایالات متحده آمریکا در راستای استدلال پیش گفته، ارتباطی مستقیم بین روابط سیاسی و انتخاب حسابرسان متخصص صنعت یافت. نتایج بنجامین^۱ و همکاران (۲۰۱۶) نشان می‌دهد که شرکت‌های دارای ارتباطات سیاسی، تمایل به پرداخت سود سهام پایین‌تری دارند. این در حالی است که مالکیت نهادی با پرداخت سود سهام بالاتر همراه است. در واقع، مطالعه آنان نشان داد که سطوح بالای مالکیت نهادی رابطه معکوس بین ارتباطات سیاسی شرکت‌ها و سود تقسیمی را تعدیل می‌نماید.

در ایران نیز هشی و مظاهری فرد (۱۳۹۲) در تحقیقی به بررسی رابطه بین اندازه موسسه حسابرسی و کیفیت حسابرسی پرداختند. جامعه آماری تحقیق شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. برای آزمون فرضیات از اطلاعات مربوط به ۱۰۰ شرکت بین سالهای ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۷ استفاده شده است. تجزیه و تحلیل اطلاعات با استفاده از روش آماری رگرسیون لجستیک چندجمله‌ای صورت گرفته است. یافته‌های تحقیق حاکی از تاثیر گذاری اندازه موسسه حسابرسی بر کیفیت حسابرسی می‌باشد.

برزگر و نجاری (۱۳۹۴) به بررسی ارتباط بین ارتباطات سیاسی هیات مدیره و سیاست تقسیم سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج تحقیق آنان نشان داد بین ارتباطات سیاسی و سیاست تقسیم سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران رابطه معناداری وجود دارد.

رضایی و افروزی (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی رابطه هزینه بدهی با حاکمیت شرکتی در شرکت‌های دارای ارتباطات سیاسی گسترده پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بین هزینه بدهی و ارتباطات سیاسی شرکت‌ها رابطه منفی و معناداری وجود دارد. ضمناً هزینه بدهی در شرکت‌های دارای ارتباطات سیاسی تحت تأثیر نقش دوگانه مدیرعامل قرار نگرفت، در حالی که هزینه بدهی در شرکت‌های دارای ارتباطات سیاسی تحت تأثیر استقلال اعضای هیأت مدیره بصورت منفی و معنادار قرار گرفت.

جمالی، کرمی (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی تأثیر هزینه‌های نمایندگی بر حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. در این پژوهش، هزینه‌های نمایندگی از طریق تمرکز مالکیت سهامداران، و حسابرسی از طریق دو عامل حق الزحمه حسابرسی و اندازه موسسه حسابرسی، اندازه گیری شده است. نتایج پژوهش نشان داد که با افزایش تمرکز مالکیت سهامداران، هزینه‌های نمایندگی کاهش یافته و با کاهش هزینه‌های نمایندگی، حق الزحمه حسابرسی و احتمال انتخاب موسسه حسابرسی بزرگ نیز کاهش می‌یابد.

کرمشاهی (۱۳۹۶) در پژوهشی به بررسی ارتباط بین کیفیت حسابرسی با مدیریت سود، محافظه‌کاری و هزینه‌های نمایندگی پرداخت نمونه‌ی آماری این پژوهش اطلاعات ۱۰۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای دوره‌ی زمانی ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۲ بوده است. برای آزمون فرضیه‌های این پژوهش از مدل رگرسیون چند متغیره و تجزیه و تحلیل پانلی استفاده شده است. نتایج آزمون فرضیات نشان داد که با افزایش کیفیت حسابرسی هزینه نمایندگی و محافظه‌کاری افزایش می‌یابد به عبارت دیگر افزایش کیفیت حسابرسی با هزینه نمایندگی و محافظه‌کاری رابطه مستقیم وجود دارد. همچنین با افزایش کیفیت حسابرسی، مدیریت سود کاهش می‌یابد. به عبارت دیگر افزایش کیفیت حسابرسی با مدیریت سود رابطه معکوس دارد.

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اول- شرکت‌هایی که دارای روابط سیاسی هستند، نسبت به سایر شرکت‌ها، هزینه‌های نمایندگی بیشتری دارند.

فرضیه دوم- کیفیت حسابرسی، رابطه بین روابط سیاسی و هزینه‌های نمایندگی را تعدیل می‌کند.

روش‌شناسی پژوهش

از آنجا که نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند در تصمیمات مدیران، سرمایه‌گذاران، تحلیل‌گران و فعالان بازار سرمایه، سازمان بورس و اوراق بهادار و حساب‌رسان مورد استفاده قرار گیرد، روش پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی است و با توجه به اینکه داده‌های مورد استفاده در این تحقیق، از اطلاعات واقعی و تاریخی است، این تحقیق را می‌توان از نوع نیمه تجربی با استفاده از رویکرد پس‌رویدادی طبقه‌بندی کرد. به طور جزئیتر، این تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی-همبستگی می‌باشد. در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. مبانی نظری پژوهش، از کتابها، مقاله‌ها و پایان‌نامه‌های تحصیلی، گردآوری شده و داده‌های پژوهش نیز، از طریق شبکه جهانی اینترنت، با مراجعه به بانکهای اطلاعاتی و یادداشتهای توضیحی منتشر شده توسط بورس اوراق بهادار تهران نظیر: صورتهای مالی حسابرسی شده و گزارش هیئت مدیره به مجمع عمومی عادی شرکتها، جمع‌آوری گردیده است.

مدل‌ها و متغیرهای پژوهش

برای آزمون فرضیه اول مطالعه حاضر از مدل بنجامین و همکاران (۲۰۱۶) استفاده شده است:

$$Agency\ Costs_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 Political\ Connections_{i,t} + \beta_2 Big\ Audit\ Firm_{i,t} + \beta_3 Firm\ Growth_{i,t} + \beta_4 Firm\ Size_{i,t} + \beta_5 Board\ Independence_{i,t} + \beta_6 Major\ Ownership_{i,t} + \beta_7 Financial\ Leverage_{i,t} + \beta_8 Firm\ Age_{i,t} + \beta_9 i,t$$

برای آزمون فرضیه دوم مطالعه حاضر از مدل بنجامین و همکاران (۲۰۱۶) استفاده شده است:

$$Agency\ Costs_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 Political\ Connections_{i,t} + \beta_2 Big\ Audit\ Firm_{i,t} + \beta_3 Political\ Connections_{i,t} * Big\ Audit\ Firm_{i,t} + \beta_4 Firm\ Growth_{i,t} + \beta_5 Firm\ Size_{i,t} + \beta_6 Board\ Independence_{i,t} + \beta_7 Major\ Ownership_{i,t} + \beta_8 Financial\ Leverage_{i,t} + \beta_9 Firm\ Age_{i,t} + \beta_{10} i,t$$

که در آن‌ها:

متغیر وابسته:

$Agency\ Costs_{i,t}$ = هزینه‌های نمایندگی شرکت که برای اندازه‌گیری آن از ترکیب شش معیار استفاده می‌شود. توضیح این که مقادیر هریک از معیارهای زیر را برای هر یک از شرکت-سال‌ها محاسبه کرده و پس از رتبه‌بندی به چهار دسته تقسیم می‌گردند و به چارک اول، امتیاز یک؛ به چارک دوم، امتیاز دو؛ به چارک سوم، امتیاز سه؛ و به چارک چهارم، امتیاز چهار داده می‌شود:

۱. اندازه شرکت: لگاریتم طبیعی درآمد فروش شرکت.
  ۲. فرصت‌های رشد: نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام شرکت.
  ۳. ریسک عملیاتی: انحراف معیار جریان نقد عملیاتی طی سه سال گذشته.
  ۴. مالکیت شخصی: درصد سهام تحت تملک سهامداران شخصی.
  ۵. اهرم مالی: نسبت بدهی بلندمدت به دارایی‌ها.
  ۶. جریان نقد آزاد: تفاوت بین جریان نقد عملیاتی و مخارج سرمایه‌ای.
- مقادیر بالاتر هر کدام از معیارهای فوق، نشانگر هزینه‌های نمایندگی بیشتر است.

متغیرهای مستقل:

$Political\ Connections_{i,t}$ = روابط سیاسی شرکت که نشانه روابط سیاسی شرکت عبارت است از وجود سهامدار عمده دولتی و شبه دولتی در ساختار مالکیت شرکت. در صورت وجود روابط سیاسی، مقدار این متغیر برابر یک و در غیر این صورت، برابر صفر خواهد بود.

$Big\ Audit\ Firm_{i,t}$ = اندازه موسسه حسابرسی شرکت که اگر موسسه حسابرسی کننده شرکت، موسسات حسابرسی رتبه الف یا سازمان حسابرسی باشد، برابر یک قرار داده می‌شود و در غیر این صورت، برابر صفر خواهد بود.

متغیرهای کنترلی:

$Major\ Ownership_{i,t}$ = مالکیت عمده شرکت که برابر است با درصد سهام تحت تملک مالکان بیش از پنج درصد سهام شرکت.

$Board\ Independence_{i,t}$ = استقلال هیئت مدیره شرکت که برابر است با نسبت مدیران غیرموظف به کل اعضای هیئت مدیره.

$Firm\ Age_{i,t}$ = عمر شرکت که برابر است با لگاریتم طبیعی تعداد سال‌هایی که از تأسیس شرکت می‌گذرد.

$Firm\ Size_{i,t}$ = اندازه شرکت که برابر است با لگاریتم طبیعی کل دارایی‌ها.

$Financial\ Leverage_{i,t}$ = اهرم مالی شرکت که برابر است با نسبت کل بدهی‌ها به کل دارایی‌ها.

$Firm\ Growth_{i,t}$ = رشد شرکت که برابر است با دارایی‌های سال جاری منهای دارایی‌های سال گذشته تقسیم دارایی‌های سال گذشته.

جامعه آماری و نمونه آماری

جامعه آماری این پژوهش، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ می‌باشد. نمونه مورد استفاده نیز از طریق روش حذف سیستماتیک از جامعه آماری انتخاب خواهد شد، به این ترتیب که نمونه، متشکل از کلیه شرکت‌های موجود در جامعه آماری است که حائز معیارهای زیر باشند:

۱. در طول دوره پژوهش، تغییر در دوره مالی نداشته باشند.
۲. جزء شرکت‌های فعال در حوزه فعالیت‌های مالی، از جمله شرکت‌های سرمایه‌گذاری، بانک‌ها، بیمه‌ها و موسسات مالی نباشند.
۳. داده‌های مورد نیاز جهت متغیرهای تحقیق، در طول دوره زمانی ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۴، موجود باشند.
۴. دوره مالی آن‌ها منتهی به ۱۲/۲۹ هر سال باشد تا بتوان داده‌ها را در کنار یکدیگر و در صورت نیاز، به صورت پانلی به کار برد. فرآیند مذکور، منجر به انتخاب ۱۱۱ شرکت گردید.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

در این قسمت، میانگین، میانه (معیارهای مرکزی)، انحراف معیار، بیشینه و کمینه (معیارهای پراکندگی) متغیرهای مورد استفاده محاسبه و در جدول شماره یک آورده شده است.

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

متغیرهای پژوهش	میانگین	میان	بیشینه	کمینه	انحراف معیار
هزینه‌های نمایندگی	۱۵/۱۴۴	۱۵/۰۰۰	۲۳/۰۰۰	۷/۰۰۰	۲/۸۸۷
روابط سیاسی	۰/۶۵۲	۱/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۴۷۶
اندازه موسسه حسابرسی	۰/۲۱۸	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۴۱۳
مالکیت عمده	۰/۷۳۷	۰/۷۸	۰/۹۸۱	۰/۱۳۴	۰/۱۷۴
استقلال هیئت مدیره	۰/۶۲۲	۰/۶	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۲۵۹
عمر شرکت	۳۶/۸۱۹	۳۸/۰۰۰	۶۳/۰۰۰	۱۳/۰۰۰	۱۱/۷۷۸
اندازه شرکت	۱۳/۹۰۲	۱۳/۷۳۴	۱۹/۱۰۶	۱۰/۱۶۶	۱/۵۰۵
اهرم مالی	۰/۵۸۳	۰/۵۹۱	۰/۹۸۶	۰/۰۸۹	۰/۱۸۶
رشد شرکت	۰/۱۹۷	۰/۱۴۵	۰/۱۶۸	-۰/۴۲۸	۰/۲۶۵

میانگین، اصلی‌ترین و مهم‌ترین شاخص مرکزی به شمار می‌آید که نشان‌دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است و میانه نیز نقطه‌ای است که یک نمونه را به دو قسمت مساوی تقسیم می‌نماید. همانطور که

در جدول فوق مشاهده می‌شود، مقدار میانگین متغیر هزینه‌های نمایندگی، ۱۵/۱۴۴ و مقدار میانه آن ۱۵/۰۰۰ است.

به‌طور کلی، معیارهای پراکندگی، معیارهایی هستند که پراکندگی مشاهدات را حول میانگین بررسی و مقایسه می‌نمایند. یکی از مهم‌ترین معیارهای پراکندگی، انحراف معیار می‌باشد. با توجه به جدول فوق، این معیار برای متغیر هزینه‌های نمایندگی، ۲/۸۸۷ است. گفتنی است بیشترین مقدار متغیر هزینه‌های نمایندگی برابر با ۲۳/۰۰۰ و کمترین مقدار آن برابر با ۷/۰۰۰ است. ویژگی‌های سایر متغیرها نیز در جدول فوق مشهود است.

نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

نتیجه آزمون فرضیه اول مطالعه حاضر با استفاده از مدل اثرات ثابت و روش حداقل مربعات تعمیم یافته برآوردی در جدول شماره دو ارائه شده است.

جدول ۲. نتایج آزمون فرضیه اول

متغیر	ضرایب	خطای استاندارد	آماره t	سطح معناداری
مقدار ثابت	۲/۴۴۸	۰/۸۲۸	۲/۹۵۶	۰/۰۰۳
روابط سیاسی	۰/۴۶۶	۰/۱۷۵	۲/۶۵۴	۰/۰۰۸
اندازه موسسه حسابرسی	-۰/۴۸	۰/۲۰۳	-۲/۳۵۵	۰/۰۱۸
رشد شرکت	-۲/۴۷۵	۰/۳۲۴	-۷/۶۲۴	۰/۰۰۰
اندازه شرکت	۱/۱۲۸	۰/۰۵۴	۲/۰۸۳۶	۰/۰۰۰
استقلال هیئت مدیره	-۰/۵۳۸	۰/۳۶۱	-۱/۴۹۲	۰/۱۳۶
مالکیت عمده	-۴/۲۵	۰/۴۱۲	-۱۰/۳۰۸	۰/۰۰۰
اهرم مالی	۰/۷۳۱	۰/۳۹۲	۱/۸۶۳	۰/۰۶۳
عمر شرکت	۰/۰۲۵	۰/۰۰۶	۳/۹۶۸	۰/۰۰۰
آماره F		۸۵/۶۷۳	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۵۷
سطح معناداری آماره F		۰/۰۰۰	مقدار دوربین-واتسون	۱/۹۲۷
سطح معناداری آزمون چاو		۰/۰۰۰	سطح معناداری آزمون هاسمن	۰/۰۰۰

با توجه به نتایج جدول دو، از آنجا که آماره t متغیر روابط سیاسی بزرگتر از ۱/۹۶۵+ بوده و سطح معناداری آن کوچکتر از ۰/۰۵ است، ارتباطی معنادار و مستقیم بین روابط سیاسی و هزینه‌های نمایندگی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برقرار است. لذا این نتیجه در راستای

فرضیه اول تحقیق (شرکت‌هایی که دارای روابط سیاسی هستند، نسبت به سایر شرکت‌ها، هزینه‌های نمایندگی بیشتری دارند) تحقیق است.

گفتنی است متغیرهای اندازه موسسه حسابرسی، رشد شرکت و مالکیت عمده دارای رابطه معکوس و معنادار با متغیر وابسته هستند و متغیرهای کنترلی اندازه شرکت و عمر شرکت، رابطه مستقیم و معنادار با متغیر وابسته دارند. آماره دوربین- واتسون مدل نیز ۱/۹۲۷ است که بین ۱/۵ و ۲/۵ قرار دارد. ضمناً سطح معناداری آماره F نیز ۰/۰۰۰ است که پایین‌تر از ۰/۰۵ بوده و نشان از معناداری مدل دارد. دیگر نکته قابل توجه در جدول شماره دو، ضریب تعیین تعدیل‌شده مدل است. مقدار ضریب تعیین تعدیل‌شده مدل مورد استفاده حدود ۵۷ درصد می‌باشد که نشان می‌دهد حدود ۵۷ درصد از تغییرات متغیر وابسته به وسیله متغیرهای مستقل و کنترلی قابل توضیح است. لازم به ذکر است که استفاده از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته برآوردی و همچنین تصحیح وایت دیاگونال، منجر به رفع اثرات ناهمسانی واریانس احتمالی گردیده است.

نتیجه آزمون فرضیه دوم مطالعه حاضر با استفاده از مدل اثرات ثابت و روش حداقل مربعات تعمیم یافته برآوردی در جدول شماره سه ارائه شده است.

جدول ۳. نتایج آزمون فرضیه دوم

متغیر	ضرایب	خطای استاندارد	آماره t	سطح معناداری
مقدار ثابت	۲/۶۳۵	۰/۸۱۶	۳/۳۲۸	۰/۰۰۱
روابط سیاسی	۰/۹۷۴	۰/۱۹۱	۵/۰۹۳	۰/۰۰۰
اندازه موسسه حسابرسی	-۰/۸۷۸	۰/۱۳۸	-۶/۳۳۷	۰/۰۰۰
روابط سیاسی* اندازه موسسه حسابرسی	-۱/۴۵۹	۰/۴۴۲	-۳/۲۹۶	۰/۰۰۱
رشد شرکت	-۲/۵۰۹	۰/۳۲۳	-۷/۷۵۴	۰/۰۰۰
اندازه شرکت	۱/۱۱۳	۰/۰۵۳	۲۰/۱۸۵۵	۰/۰۰۰
استقلال هیئت مدیره	-۰/۴۴۸	۰/۳۵۷	-۱/۲۵۶	۰/۲۰۹
مالکیت عمده	-۴/۳۲۱	۰/۴۰۵	-۱۰/۶۶۷	۰/۰۰۰
اهرم مالی	۰/۵۸	۰/۳۸۹	۱/۴۹۱	۰/۱۳۶
عمر شرکت	۰/۰۲۳	۰/۰۰۶	۳/۶۷۲	۰/۰۰۰
آماره F		۸۴/۴۶۶	ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۶۰۲
سطح معناداری آماره F		۰/۰۰۰	مقدار دوربین- واتسون	۱/۹۴۵
سطح معناداری آزمون چاو		۰/۰۰۰	سطح معناداری آزمون هاسمن	۰/۰۰۰

با توجه به نتایج جدول سه، از آنجا که آماره t متغیر روابط سیاسی بزرگتر از $۱/۹۶۵+$ بوده و سطح معناداری آن کوچکتر از $۰/۰۵$ است، ارتباطی معنادار و مستقیم بین روابط سیاسی و هزینه‌های نمایندگی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برقرار است. لذا این نتیجه در راستای فرضیه اول تحقیق (شرکت‌هایی که دارای روابط سیاسی هستند، نسبت به سایر شرکت‌ها، هزینه‌های نمایندگی بیشتری دارند) تحقیق است. علاوه بر این، آماره t متغیر روابط سیاسی* اندازه موسسه حسابرسی بزرگتر از $۱/۹۶۵-$ بوده و سطح معناداری آن کوچکتر از $۰/۰۵$ است، لذا ارتباطی معنادار و معکوس بین روابط سیاسی* اندازه موسسه حسابرسی و هزینه‌های نمایندگی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برقرار است. لذا این نتیجه نشان می‌دهد که اندازه موسسه حسابرسی، موجب تضعیف تأثیر افزایشی روابط سیاسی بر هزینه‌های نمایندگی می‌گردد که بنابراین، فرضیه دوم تحقیق (کیفیت حسابرسی، رابطه بین روابط سیاسی و هزینه‌های نمایندگی را تعدیل می‌کند) تأیید می‌شود.

گفتنی است متغیرهای اندازه موسسه حسابرسی، رشد شرکت و مالکیت عمده دارای رابطه معکوس و معنادار با متغیر وابسته هستند و متغیرهای کنترلی اندازه شرکت و عمر شرکت، رابطه مستقیم و معنادار با متغیر وابسته دارند. آماره دوربین- واتسون مدل نیز $۱/۹۴۵$ است که بین $۱/۵$ و $۲/۵$ قرار دارد. ضمناً سطح معناداری آماره F نیز $۰/۰۰۰$ است که پایین‌تر از $۰/۰۵$ بوده و نشان از معناداری مدل دارد. دیگر نکته قابل توجه در جدول شماره سه، ضریب تعیین تعدیل شده مدل است. مقدار ضریب تعیین تعدیل شده مدل مورد استفاده حدود ۶۰% می‌باشد که نشان می‌دهد حدود ۶۰% تغییرات متغیر وابسته به وسیله متغیرهای مستقل و کنترلی قابل توضیح است. لازم به ذکر است که استفاده از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته برآوردی و همچنین تصحیح وایت دیاگونال، منجر به رفع اثرات ناهمسانی واریانس احتمالی گردیده است.

بحث و نتیجه‌گیری

اهمیت حسابرسی به‌عنوان یکی از سازوکارهای حاکمیت شرکتی، توجه زیادی را از سوی محققین به خود جلب کرده است. مشکل تضاد منافع بین مدیران و سهامداران موجب هزینه‌های نمایندگی و استخدام حسابرسان شد تا نسبت به تطابق صورت‌های مالی با اصول پذیرفته‌شده حسابداری از جهات با اهمیت، به سهامداران شرکت گواهی دهند. همچنین حسابرسی نقش بااهمیتی در حفاظت از حقوق سهامداران ایفا می‌کند و با علامت‌دهی در مورد قابلیت اعتماد اطلاعات مالی ارائه شده توسط مدیران، به مدیران منفعت می‌رساند. در مطالعه حاضر تلاش شد تا با استفاده از داده‌های ۱۱۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴، به بررسی رابطه اندازه موسسه حسابرسی، روابط سیاسی و هزینه‌های نمایندگی پرداخته شود. نتایج بررسی‌ها نشان داد که روابط سیاسی شرکت، منجر به افزایش هزینه‌های نمایندگی آن می‌گردد و حضور سازمان حسابرسی به‌عنوان یک موسسه حسابرسی بزرگ، موجب کاهش تأثیر افزایشی روابط سیاسی بر هزینه‌های نمایندگی

می‌گردد. در رابطه با تأثیر افزایشی روابط سیاسی شرکت بر هزینه‌های نمایندگی آن لازم به توضیح است که ممکن است که مسائل نمایندگی و راهبری، شرکت‌های دارای روابط سیاسی را دچار افت کنند و منجر به فعالیت‌های مخرب ارزش و رانت‌جویانه و متعاقباً هزینه‌های نمایندگی گردد. این نتیجه را می‌توان در انطباق با نتایج و استدلال‌های بروکس (۲۰۱۶)، بنجامین و همکاران (۲۰۱۶) و در تضاد با نتایج برزگر و نجاری (۱۳۹۴) دانست. از سویی دیگر، نتایج بررسی‌ها نشان داد که حضور موسسه حسابرسی بزرگ، تأثیر روابط سیاسی بر هزینه‌های نمایندگی را کاهش می‌دهد که در این رابطه گفتنی است، مدیران برای کسب اعتماد اعتباردهندگان و سهامداران، از حسابرسی مستقل و برون‌سازمانی برای نظارت بر خود و جلوگیری از اقدامات ناپه‌نجان استفاده می‌کنند. هرچه هزینه‌های نمایندگی افزایش یابند، تقاضا برای کیفیت بالاتر حسابرسی بیشتر می‌شود، بدون توجه به این موضوع که آیا به‌صورت داوطلبانه انجام می‌شود یا توسط عوامل برون‌سازمانی تحمیل شده است. مطالعات اخیر، شواهدی تجربی ارائه نمودند مبنی بر این‌که اگر هزینه‌های نمایندگی افزایش یابند (از دیدگاه‌های مختلف)، شرکت به انتخاب حسابرسان با کیفیت بالا تمایل خواهد داشت تا این قبیل تضادها را بکاهد. از سویی دیگر، کیفیت خدمات حسابرسی به‌عنوان عاملی کلیدی به‌هنگام انتخاب حسابرسان در نظر گرفته شده است. به منظور پرهیز از مشکلات انتخاب معکوس و اطمینان از پایین بودن سطح ریسک برای سرمایه‌گذاران، شرکت باید حسابرسان با کیفیت بالا و مشهور را برگزیند. موسسات حسابرسی بزرگتر، کیفیت حسابرسی بالاتری را نیز ارائه می‌نمایند، زیرا حسابرسان دارای تعداد بیشتر صاحبکار، در صورت شکست در گزارش تخطی کشف شده در حساب‌های یک صاحبکار خاص، چیز بیشتری برای از دست دادن دارند. نتیجه مذکور را می‌توان در انطباق با نتایج و استدلال‌های چو و وو (۲۰۱۴) و در تضاد با نتایج و استدلال‌های لئونگ و چنگ (۲۰۱۱) و باغبانی و همکاران (۱۳۹۲) دانست.

با توجه به نتایج مطالعه حاضر مبنی بر این‌که ارتباطی معنادار و مستقیم بین روابط سیاسی و هزینه‌های نمایندگی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برقرار است، به سرمایه‌گذاران در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پیشنهاد می‌شود که از این نتیجه در اتخاذ تصمیمات سرمایه‌گذاری خود استفاده کنند. توضیح این‌که اگر یکی از نهادهای دولتی یا شبه دولتی، سهامدار عمده شرکت باشند یا این‌که یکی از اشخاص دولتی در هیئت مدیره شرکت حضور داشته باشند، آن شرکت به میزان بیشتری نسبت با سایر شرکت‌ها دچار هزینه‌های نمایندگی خواهد شد که متعاقباً موجب کاهش بازده سرمایه‌گذاری سهامداران شرکت مذکور می‌گردد، موضوعی که حائز اهمیت زیادی برای فعالان بازار سرمایه است. علاوه بر این، با توجه به دیگر نتیجه مطالعه حاضر مبنی بر این‌که حضور موسسه حسابرسی بزرگ (سازمان حسابرسی)، تأثیر روابط سیاسی بر هزینه‌های نمایندگی را کاهش می‌دهد، به سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه کشور توصیه می‌شود که به‌هنگام ارزیابی تأثیر حضور مالکان و مدیران دولتی و شبه دولتی بر مشکلات و هزینه‌های نمایندگی، اثر تعدیلی حضور سازمان حسابرسی را مورد توجه قرار دهند. علاوه بر این، به مدیران شرکت‌های مذکور (دارای مالکان و مدیران دولتی و شبه‌دولتی) نیز پیشنهاد می‌شود که استفاده از سازمان حسابرسی به‌عنوان حسابرسان

در اولویت امور قرار دهند تا از این طریق، بتوانند با قدرت بیشتری بر مشکلات به وجود آمده برای شرکت، فائق آیند. همین‌طور، به سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر استفاده‌کنندگان از صورتهای مالی شرکتهایی که دارای رابطه نمایندگی هستند، پیشنهاد می‌شود که در تصمیم‌گیریهای خود، به اندازه مؤسسه‌های حسابرسی که شرکتها را مورد بررسی قرار می‌دهند، توجه کنند.

فهرست منابع

۱. بنی‌مهد بهمن، حساس‌یگانه، یحیی، یزدانین، نرگس، (۱۳۹۲)، "روابط سیاسی و تغییر حسابرسی: شواهدی از موسسات حسابرسی بخش خصوصی"، **دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت**، (۸)، ۱-۱۲.
۲. جمالی، امیرحسین، کریمی، محمود. (۱۳۹۵)، "بررسی تأثیر هزینه‌های نمایندگی بر حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، **دانش حسابرسی**، (۸۱)، ۶۴-۱۶.
۳. رضایی، فرزین، افروزی، لیلا، (۱۳۹۴)، "رابطه هزینه‌های بدهی با حاکمیت شرکتی در شرکتهای دارای ارتباطات سیاسی"، **فصلنامه پژوهش حسابداری**، دوره ۴، شماره ۴، صص ۸۵-۱۱۲.
۴. کرشاهی، بهنام، (۱۳۹۶)، "تأثیر کیفیت حسابرسی بر هزینه نمایندگی، مدیریت سود و محافظه‌کاری در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، **نشریه مطالعات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، سال ششم، شماره ۲۱، بهار ۹۶، صص ۱۰۱-۸۶.
۵. نمازی، محمد، (۱۳۸۴)، "بررسی کاربردهای نظریه نمایندگی در حسابداری مدیریت"، **مجله علوم اجتماعی و انسانی**، دانشگاه شیراز، ۴۳، ۱۴۷-۱۶۴.
۶. نجاری محمدرضا، برزگر، قدرت‌اله، (۱۳۹۴)، "بررسی ارتباط بین ارتباطات سیاسی هیات مدیره و سیاست تقسیم سود"، پنجمین کنفرانس ملی و سومین کنفرانس بین‌المللی حسابداری و مدیریت در سال ۱۳۹۴.
۷. هشی، عباس، مظاهری فرد، کمیل، (۱۳۹۲)، "بررسی رابطه بین اندازه مؤسسه حسابرسی و کیفیت حسابرسی"، **تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، شماره ۱۷، بهار ۹۲.
8. Abeysekera, I. (2003). "Political economy of accounting in intellectual capital reporting". **European Journal of Management and Public Policy**, 2(1), 65-79.
9. Aning Sejati, Y. (2009). "Political connections and earnings quality: evidence from Malaysia". phd dissertation, Oklahoma state university.
10. Ashbaugh, H. and Warfield, T. (2003). "Audits as a corporate governance mechanism: evidence from the German market", **Journal of International Accounting Research**, 2 (1), 1-21.
11. Benjamin, S.J., Zain Wahab, M.M. and Abdul, M. A., (2016), "Political connections, institutional investors and dividend payouts in Malaysia". **Pacific Accounting Review**, 28 (2), (in-press), <http://dx.doi.org/10.1108/PAR-06-2015-0023>.
12. Berkman, H. and Galpoththage, V., (2016), "Political connections and firm value: an analysis of listed firms in Sri Lanka", **Pacific Accounting Review**, 28 (1), (in-press), <http://dx.doi.org/10.1108/PAR-06-2014-0020>.
13. Bliss, M. A. and Gul, F. A., (2012a), "Political Connection and Cost of Debt: Some Malaysian Evidence", **Journal of Banking and Finance**, 36, 1520-1527.

14. Bliss, M. A., Gul, F. A. and Majid, A., (2011), "Do Political Connections Affect the Role of Independent Audit Committees and CEO Duality? Some Evidence from Malaysian Audit Pricing", **Journal of Contemporary Accounting and Economics**, 7, 82-98.
15. Boubakri, N., Cosset, J. and Saffar, W., (2008), "Political Connections of Newly Privatized Firms", **Journal of Corporate Finance**, 14 (5), 654-673.
16. Brooks, L. (2016), "Political Connection and the Demand for Industry Specialist Auditors", **Accounting and Finance Research**, 5 (1), 210-231.
17. Chaney, P.K., Faccio, M. and Parsley, A., (2011), "The Quality of Accounting Information in Politically Connected Firms", **Journal of Accounting and Economics**, 51 (1 and 2), 58-76.
18. Cho, C. and Wu, V., (2014), "Role of auditor in agency conflict and corporate governance", **Chinese Management Studies**, 8 (3), 333-353.
19. Craswell, A.T., Francis, J.R. and Taylor, S.L., (1995), "Auditor brand name reputations and industry specializations", **Journal of Accounting and Economics**, 20 (3), 297-322.
20. De Fond, M.L., (1992), "The association between changes in client firm agency costs and auditor switching", **Auditing: A Journal of Practice & Theory**, 11 (1), 16-31.
21. Fan, J. P. H. and Wong, T. J., (2005), "Do external auditors perform a corporate governance role in emerging markets? Evidence from East Asia", **Journal of Accounting Research**, 43 (1), 35-72.
22. Francis, J. and Wilson, E., (1988), "Auditor changes: a joint test of theories relating to agency costs and auditor differentiation", **The Accounting Review**, 63 (4), 663-682.
23. Guedhami, O., Pittman, J. A. and Saffa, W., (2014), "Auditor choice in politically connected firms", **Journal of Accounting Research**, 52 (1), 107-162.
24. Gul, F.A., (2006), "Auditors' Response to Political Connections and Cronyism in Malaysia", **Journal of Accounting Research**, 44 (5), 931-63.
25. Jensen, M. and Meckling, W., (1976), "Theory of the firm: managerial behavior, agency costs, and capital structure", **Journal of Financial Economics**, 3 (4), 305-360.
26. Spence, M. and R. Zeckhauser, (1971), "Insurance, Information and Individual Action", **American Economic Review**, May, 380-91.
27. Watts, R. and Zimmerman, J., (1986), **Positive Accounting Theory**, Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.

Investigating Moderating Effect of Audit Firm Size on the Relationship between Agency Costs and Political Connections

Mostafa Shahsahebi¹

Ph.D Student, Department of Accounting, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Roya Darabi²© (Ph.D)

Associate Professor, Department of Accounting, South Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

(Received: 21 January 2018; Accepted: 23 April 2018)

The importance of understanding the role of firms with political ties in the economies of developing countries results from their growth and subsequent importance in recent decades. Despite the multiple benefits that were introduced for political ties, agency and governance problems are likely to cause problems for firms with political ties and lead to value destroying and rent-seeking activities and subsequently lead to agency costs. Firms with political ties have higher demands for industry specialist auditors in order to minimize agency costs related to political ties. Using the data from 111 listed firms in Tehran Stock Exchange over the years 2011 to 2015 and multivariate regression, this study attempted to examine the moderating effect of audit firm size on agency costs and political ties. The results showed that political ties increase agency costs and audit firm size reduces the increasing effect of political ties on agency costs.

Keywords: Audit Firm Size, Agency Costs, Political Connections.

¹ m_shahsahebi@yahoo.com

² royadarabi110@yahoo.com ©(Corresponding Author)